

Drága Titikém!

Scheiber Sándor levelei öccséhez, Scheiber Lipóthoz

Budapest, 1983. december 20.

Drága Titikém!

Úgy gondolom, hogy azért nem esett Neked rosszul, hogy a mellékelt cikkben foglalkoztak velünk és Veled is. Salamon Imre leánya nekem megköszönte a nászajándékot – minthogy Te három és fél év után juttattad el New Yorkból Montrealba, nem kell megbántódni azon, ha a köszönő levele néhány hetet késik. Még mindig ő van főrban.

Nem kétséges, hogy ott leszek július végén Tel-Avivban, hiszen beszélek a megnyitón, és az ezt követő napok egyikén előadást is tartok. Szobát nem nekem kell rezerválnom, hiszen ők hívnak meg és mindenről ők gondoskodnak.

A könyvem egy hónap alatt teljesen elfogyott Magyarországon. Valószínű, hogy egy második kiadást is fogok belőle készíteni. Én úgy szeretném, ha valami új anyag is lehetne benne. Ásatások folynak szerte az országban, így van jó remény.*

Remélem, hogy Straisand Jentl-filmje ide is eljut.

Tegnap volt a premierje Görgey Gábor darabjának, „Galopp a Vérmezőn”, a kitelepítésről szól. Egy horthysta tábornokot is kitelepítenek, aki 44-ben számos zsidót bújtatott, közöttük

* A levélből kikövetkeztethető, hogy Scheiber Sándor: *Magyarországi zsidó feliratok* című munkájának bővített kiadásáról van szó. (MIOK, Budapest, 1960.)

egy orvosnőt. Az orvosnő végig kiáll mellette és vele megy a kitelepítésbe. Van egy szép jelente, Nussbaum zsidó a kitelepítés hírére megjelenik a tábornok villájában, ahol korábban sohasem járt – hoz egy élelmiszercsomagot üzletéből. Neki már gyakorlata van, hogy mit kell vinni. A tábornok csodálkozására elmondja, hogy viszonzni kívánja, hogy amikor deportálták őket, a tábornok kijött az utcára és levette előtük üdvözlésre a kalapját. Ez a látszólagos semmiség akkor mindennel felért.

Másnap – a kitelepítés napján – hajnalban újból megjelenik Nussbaum, megvárja, amíg ki megy a tábornok a lakásából, és akkor ő is leveleszi a kalapját, és mélyen meghajol előtte.

1980. A Magyarok Világszövetségének rendezvényén

Scheiber Lipót munkaszolgálatosként

Elküldtem már a tel-avivi kiállításra a katalógust bevezető tanulmányomat.

A múlt héten egy Fehér László nevű festő kiállítását nyitottam meg a Műcsarnokban. Ma előadást tartok a F fiatal Művészek Klubjában a zsidó művészetről.

Az elmúlt vasárnap Szombathelyen tartottam előadást.

Boldog Újesztendőt kíván testvéred

Budapest, 1984. június 20.

Drága Titikém!

Telefonod után ma megérkezett rövid leveled és benne a kivágat a Menórából, mely közli a 40. évfordulón tartott emlékbeszédemet.**

A két hirdetett könyv érdekes lehet, meg tudom szerezni.

Közben június 11-én voltam Prágában, ahol két napot töltöttem. Beiktattuk cseh tanítványunkat a prágai rabbiszékbe. A Jerusalemska zsinagóga, amely méreteiben hatalmas, zsúfolva volt. A karzat is tele. Számos nem zsidó volt ott.

.....
** A megidézett beszédet, mert annyira kapcsolódik számunk egészéhez, teljes terjedelmében közöljük.

Először én beszéltem, azután Daniel Mayer, az új prágai rabbi, utána Salgó. Este nagy bankett a hitközség dísztermében. Sajevics Adolf is beszélt, a moszkvai főrabbi – a Rabbiképzőben eltöltött közös emlékeikről.

Prága utolérhetetlen régi zsidó emlékeivel. Az Altneschul, amely a 13. század óta állandóan működik, hasonlíthatatlan minden más zsinagógához. Micsoda gótika!

A régi temetőben a Hoher Rabbi Lów sírján megkínáltak gyertyagyújtással. Egyet érted is gyújtottam 70. születésnapodon.

Két új kiállítás van: egyik a régi prágai héber nyomtatványokról, a másik a textíliákról.

A Zsidó Múzeumban a tiszteletemre fogadást rendeztek.

14-én csütörtökön egynapos tudományos ülészak volt az Akadémián. A zsidóság nevében engem kértek fel hozzászólóul. Az elhangzottakat kötetben fogják kiadni, az én mondkámát is.

Újból sok a turista, ma jelentkezett Knöpfler a feleségével – este együtt leszünk.

Az elmúlt héten itt volt Yerushalmi professzor a Columbiáról, nagy benyomást tettek

Scheiber Lipót és Sándor szülei

Az utolsó együtt töltött esték egyikén a Rabbiképzőben

rá a látottak. Óbudára is kivitem, ahol megnéz-
te a zsinagógát, és a Táncsics utcában a 17. szá-
zadi szefárd zsinagógát.

Csatolok egy cikket a mai Magyar Nemzet-
ből, amely a Modern Filológiai Társaságban
tartott előadásomat sok késéssel ismerteti.

Hazajöttöm óta írtam egy előszót a Leiden-
ben megjelenő Goldziher-kötethez és egy mási-
kat ahhoz az antológiához, amely Izraelben je-
lenik meg, két nyelven – magyar és héber – ad-
ja a magyar irodalom verses antológiáját Balas-
sitól napjainkig.

Itamar Jahoz Keszt, egy Magyarországról
elszármazott izraeli író és műfordító kitűnő for-
dítása.

Sok szeretettel ölel testvéred

Scheiber Sándor és öccse, Scheiber Lipót
(mindenki Titinek hívta a családban) hosszú
évtizedeken keresztül leveleztek. Ez a levelezés
tekinthető – némi túlzással – Scheiber Sándor
naplójának is, mert hűségesen beszámolt New
Yorkban élő (és sebészorvosi hivatást ellátó)
öccsének a vele történt minden jelentősebb ese-
ményről. Amely, mint az itt közölt levelekből is

kiderül, fontos kortörténeti emlék a Kádár-kor-
szak zsidó életéről – amelynek Scheiber Sándor
egy személyben legjelentősebb szellemi köz-
pontja volt. A roppant levelezésből kettőt köz-
lünk, hogy erre a szoros testvérkapcsolatra em-
lékezzünk. S hogy ne csak a tudós emlékét őriz-
zük és tartsuk életben, de a *Múlt és Jövő*nek egy
kezdetől hű, szeretettel érdeklődő olvasóját is,
akinek kívánságára a hagyaték gondozói ki-
adónkat 2000 dollárral támogatták. Scheiber
Lipót ma 89 éves lenne, Scheiber Sándor július
9-én töltené be a 90. évét. Emléküket szeretettel
őrizzük.

A levelek még tudományos feldolgozásra
várnak, ezért nincsenek benne eligazító láb-
jegyzetek. Ama fontos (mert Scheiber életében
az egyetlen) tel-avivi (és jeruzsálemi) utazás a
magyar zsidóság holokausztjának negyvenedik
évfordulója alkalmából történt, amikor a Bét
Hatfucot (a Diaszpóra) Múzeumban rendeztek
kiállítást. A kiállítás anyagának összeállításában
Scheiber Sándor sokat segített, a megnyitón
előadást tartott. A könyv magyarországi héber
sírfeliratokra vonatkozik, ami Scheiber korai
halála miatt nem nyert kiegészítést.

Goldmark Terem, 1981

Emlékezés

a magyar zsidóság deportálásának 40. évfordulóján, 1984. május 13-án

A jeruzsálemi per vádlója így kezdte beszédét: „A hatmillió áldozat nem tud felállni, hogy ujjal mutasson és kiáltsa: »Vá-dollak...« Mert hamvaik szétszóródtak Auschwitz lankáin és Treblinka mezein, lemosódtak Lengyelország erdőiben, sírjaik szanaszét domborodnak Európa széltében-hosszában. Vérük kiált, de hangjuk nem hallatszik.”

A történelem legnagyobb gyilkossága negyvenedik évfordulóján a hatszázezer magyar zsidó mártír itt és most megjelent. Szívünkben elhoztuk őket. Velünk vannak mindannyian.

I.

Hat év híján kétszáz esztendeje, hogy Bendissevben Lévi Jicchák perbe szállt Istennel népéért, Izráélért:

„Mi a panaszod ellenük? Nem volt elég a szenvedésből, a könnyből, a megpróbáltatásból? És a jövő? És az ígért megváltás? Más népek, más nemzetek dicsekednek hatalmukkal, erejükkel, gazdagságukkal. Mi – az elnyomottak – mégis Téged vallunk, Téged dicsőítünk ma is: **יְתַגְדֵּל וַיְתַקְדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּנָא** – Legyen magasztos és szent a Te neved, csak a Te neved!”

II.

És jött egykor, amely a korábbi panaszokat mind elmosta. Egy kor, amelyben bármerre vette útját az ember, aknára futott vagy fegyver elé; gránát alá vagy gázkamrába. Egy kor, amelyben a kivégzésre szánt gyerek úgy felelt: „Ezer évvel múltam tizenöt”; egy kor, amelyben imádkoztak az áldozatok. „Ölj meg bennünket, ölj meg, de csak egyszer. Egyszer nem elég?” Egykor, amelyben az anya azt írta vérével a koveli zsinagóga falára: „Keservesen sír a kisfiunk. Nem akar meghalni.” Egy kor, amelyben a végzet felé robogó vagonban valaki szomszédjára dőlt, annyit mondott csupán: „Hát értitek ezt?” És meghalt.

Megszégyenülhetett az apokalipszis. Csonttá száradt kezek meredtek; halott ezrek meneteltek, lábak mentek csizmátlanul, csizmák mentek lábatlanul.

A láncát szakított örület elsöpört élő, erkölcsöt, házakat, városokat; elsöpörte évszázadok alkotásait. Megsemmisítette az emberi kultúrát és az emberi méltóságot.

Milliószámra tornyosultak ruhák és cipők, amelyekhez senki sem tartozott, mert akik viselték, azokat meggyilkolták.

És mégis igaz és mégis láttunk csodákat. A halál torkában, a gettóban szabadon szárnyalt fel az iskolákból a gyermekesereg kórusa. Rejtekhelyeken öregek és fiatalok szomjasan habzsolták a betűket, a könyveket. Vagonokban a végállomás felé a

mester önfeledten foglalkozott tanítványaival. Lángok között, romok alatt, míg bombák zuhantak és bombák robbantak, naplókát és feljegyzéseket készítettek a történelem számára; életüknél többre tartva biztonságba helyezték és – túlélve szerzőiket, de gyilkosaikat is – napfényre kerülnek, halhatatlan bizonyosságául annak, hogy győzött a szellem a pusztítás felett.

Leomló falóriások tövében, beszakadó kanálisok mélyén zsidó fiúk hőökké váltak. A levegőből leányok szálltak alá, hogy segítsék az új világért harcolókat, mert hitték, mert tudták, hogy végül el kell jönnie.

III.

Döbbenet szállt a földre. Halott arcokat láttunk és céltalan élőket. Az ekevas emberi csontokba ütközött. A szavak is véreztek.

A modern héber költészet egyik klasszikusa, Zálmán Snéur, hatalmas látomásban megidézte – a berdissevi templom romjai között – a szentet, hogy fejezze be régi pörét az Ég Urával. És a cáddik engedett. Kiszállt a sírjából. Fekete ajkai megmozdultak:

„Folytatom hát, amit abbahagytam. Nem félek. Hiszen csak egyszer halhatok meg. Legyen tanúm egész Izráel. Mi teljesítettük küldetésünket ezen a világon, de Te folyvást a másikat ígérted. Mi is a földet akarjuk, az életet, mint mások. Jutalmazd meg végre gyermekeinket. Vagy – ha nem tudnád – feloldozunk ígéreted alól. Elsőnek vetem le tálliszom ezüstjét és utánam az egész gyülekezet. S ha ez kevés, odavetjük az esküvői gyűrűket, a kelyheket, a Tóra-díszeket, mindezt azért, hogy ne essék csorba a Te neveden. És világgá kiáltom: »Irgalmas zsidók! Segítsünk megmenteni Istent, aki a felhőbe rejtve sír.« Vállunkon viszünk Téged a frigládában oda, ahol a tört remények, az elmaradt megváltások hevernek. Mi megbocsátunk. Csak utódainknak nyújts valamit. Hogy hirdethessem nekik és velük én – Lévi Jicchák, Sára fia – mint egykoron: **יְתַגְדֵּל וַיְתַקְדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּנָא**

IV.

Az emberi fájdalom jajszavát csak a jövő századok fogják meghallani. Van-e vigasztalás?

A közösségé az: Auschwitz végpusztulás lehetett volna, és második kinyilatkoztatássá vált. A tüzén lángra gyúlt Menóra a zsidó élni akarás szimbóluma.

Az egyéné az idő. Azóta oly sokan eljutottak volna a minden élők útjára.

*...itt fekszel mennyi éve már,
s ki barna fűrttel szeretett,
lábadhoz fektetem most én
megöszült, árva fejemet.*

*Végül a remény. Az emberek rongyból és márványból valók.
A márvány maradandóbb.*

*Eljön a nap, amikor az emberek nem messiásra várnak, ha-
nem messiássá válnak.*

*Mennyi könny hullott, mennyi vér, mennyi áldozat! Egy sze-
mennyi valóságot is végre! Hogy akik utánunk jönnek, többet lás-
sanak a Te erődből, a Te hatalmadból, a Te győzelmedből. Hogy
elmondhassák helyettünk is, akik már nem leszünk, a hatszázeze-
rért, a hatmillióért: **יְהוָה יִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא** Ámen.*

Héber Egyetem. Scheiber Sándor Honorary Fellow-cím átadási ünnepsége

Héber Egyetem. Scheiber Sándor a Honorary Fellow-cím átadása után
Ezra Fleischer professzorral